

Lunds Universitet
Centrum för teologi och religionsvetenskap
Gamla testamentets exegetik
Examensarbete, 10p.
Handledare: Sten Hidal
Datum för framläggande: 2006-06-07

Jonatan

tronföljaren som inte blev kung

om en relation
och dess konsekvenser

Jonna Hennig

Innehållsförteckning

Förkortningar	iii
Förord	iv
Syfte	v
Frågeställning	v
Metod	vi
1. Inledning	
Förolämpningen	1
Historien kring den förste kungen	2
Jonatan – hjälten	4
Förbannelsen	5
2. Nyckelpersoner	
Jonatan – naturlig tronföljare	6
Konkurrenten	7
Banar Jonatan väg för David?	9
Merav och Mikal	12
3. Ord tolkas olika	
Hur tolkas kärlek?	14
אהבה och אהבה	15
4. Relationsanalys	
Patriarkalt samhälle	18
Gossekärleken	20
Man eller kvinna?	21
Samkönad sexualitet i det romerska riket	25
5. Omdebatterade texter	
Sodom	27
Att ligga med män...	29
6. Relationen mellan Jonatan och David	
En kärleksfull relation	32
Förbundet	34
Svärson för andra gången?	36
Resultat	40
Summary	40
Litteraturförteckning	42

Förkortningar

bl.a.	bland annat
d.v.s.	det vill säga
ed./eds.	editor/s
f.v.t.	före vår tideräkning
<i>JSOT</i>	<i>Journal for the Study of the Old Testament</i>
kap.	kapitel
NKJV	New King James Version
resp.	respektive
s.k.	så kallad
t.ex.	till exempel
t.o.m.	till och med
v.t.	vår tideräkning

Förord

Det finns många människor i bibeln som fascinerar på olika sätt, det kan vara deras mod vi fastnar för, eller deras engagemang eller helt enkelt att de beskrivs som så oerhört mänskliga. Människor som ljuger, svälter, krigar, gråter och älskar. Ofta är det starka personporträtt som skildras, men ibland får vi knappt veta någonting om människan i fråga. Varför har han eller hon överhuvudtaget blivit en del av berättelsen och bevarats genom årtusenden? Det får vi aldrig veta, men de funderingarna leder till att människor i alla tider försökt ge sina tolkningar av det de läser, de personer som skildras och de händelser som det berättas om. Allt för att göra det lästa mer begripligt i en ny tid. Vad står det egentligen? Vad menades med det som skrevs? Kan det ha gått till så som det skildras?

Hela tiden görs nya tolkningar, utan att någon egentligen har ett slutgiltigt svar. Allt är ju bara just tolkningar, varje läsares och författares sätt att ge *sin* bild av det som skrivits. Kanske visste inte ens den som skrev den ursprungliga texten eller framförde den ursprungliga versionen av det som står skrivet, vad som verkligen hände.

Det kan ha gått århundraden från det att en berättelse först uppkom, till dess att den nertecknades. Därefter har det gått ytterligare århundraden fram till vår tid. Samhällen förändras. Tolkningarna påverkas av den tid de uppkommit i. En tolkning som görs idag, kanske hade varit omöjlig för bara några år sedan, men helt möjlig ännu längre bak i tiden. Allt beror på vad som ses som "rätt" respektive "fel" av omgivningen just då.

Därför blir ofta de som tolkar anklagade för att lägga in annat i texterna än vad som anses "rätt". Människor tänker olika, påverkas av sina egna uppfattningar, fördomar och den miljö de växt upp i. Provoceras av vissa tankegångar och kan se dem som helt emot vad de själva anser som "rätt".

Men betyder det att alla måste tolka likadant?

Är det inte viktigt att ibland bli tvungen att ifrågasätta det som ses som "rätt", kanske för att upptäcka att det just var det, men likaväl för att kunna ändra på något som blivit felaktigt uppfattat?

Syfte

Jag har valt att göra en utredning av Jonatan och hans relation till David, en relation som det skrivits mycket om, och gjorts diverse tolkningar kring. Jonatan tillhör en av de personer som inte är speciellt tydligt beskriven i bibeln. Det framgår att han hade en relation till David, men vad innebar det egentligen?

De inrättade ett förbund mellan sig, men det sägs aldrig vilken typ av förbund som avsågs.

Jonatan var kungens son, David var kungens svärson, ändå säger kung Saul vid något tillfälle att Jonatan drar skam över sig om han umgås med David. Varför? Detta och mycket mer är det som jag velat undersöka, för att få en tydligare bild av vem Jonatan var och varför hans relation med David bevarats åt eftervärlden.

Frågeställning

Var Jonatans och Davids relation enbart av politisk natur?

Varför blir i så fall kung Saul så upprörd över deras relation?

Vad kan förbundet mellan dem ha varit?

Varför blev David kung och inte Jonatan?

Det kommer att dyka upp fler frågor under utredningens gång, vilka jag besvarar efterhand, men dessa är de huvudsakliga frågeställningarna för mitt arbete.

Metod

Med hjälp av många av de tidigare tolkningar av relationen mellan Jonatan och David och några av de bibelöversättningar som finns, den hebreiska texten och ett försök till överblick över vad som antagligen gällde för att patriarkalt samhälle ca 1000 f.v.t., har jag gjort en utredning av vad som verkar troligt gällande relationen.

Det finns bibelställen som ofta används i den allmänna debatten för att bedöma en relation mellan två män, jag har även gjort en redogörelse för hur några av dessa bibelställen kan tolkas.

I det sammanhanget har jag på flera ställen använt beteckningarna homosexualitet respektive heterosexualitet, även om detta är relativt moderna begrepp, som med all sannolikhet inte förekom som benämning på de olika typerna av sexualitet och relationsbildning på Jonatans och Davids tid. Jag har ändå valt att använda dessa begrepp, då de trots allt är de ord vi oftast använder i *dagens* samhälle när vi syftar på samkönad respektive olikkönad sexualitet och relationsbildning. Detta framgår även i vokabulären hos de författare (t.ex. John Boswell) som jag använt som referensmaterial.

Där inget annat har angivits, har jag utgått från översättningen i Bibel 2000.

Jag har valt att inte återge berättelsen i kronologisk ordning, eftersom det redan i själva bibeltexten framgår att olika berättelser vävts samman utan att det alltid tagits hänsyn till när de egentligen inträffade. Detta syns t.ex. i 1 Sam 16:14-23 där det anges att David anställs vid hovet för att spela lyra för kung Saul. Saul blir mycket fäst vid honom och säger i vers 22: "Jag tycker mycket bra om David. Låt honom stanna i min tjänst." Bara några verser senare i 1 Sam 17:55-58 vet Saul helt plötsligt inte vem denne David, som då dödat Goljat, är. Saul frågar sin härförare Avner, men inte heller han vet vem David är, trots att David ju då alltså redan presenterats för Saul vid hovet!

Under utredningens gång kommer det att verka som att personerna och händelserna är delar i en verklig historieskildring. Jag vill påpeka att det vi läser i bibeltexterna är

deuteronomistens syn på historien. Vissa händelser kanske trots allt inträffade. Det vi kan läsa kanske just bevarats i sin rätta form för att det som hände gjorde så stort intryck på de inblandade och deras omvärld att minnet av det inte förändrades. Annat kanske tillhör legender eller lösa rykten, som efter hand infogats för att ge en form av förklaring till hur det kunde gå som det gjorde med landet eller med vissa personer. Oavsett vilket, anser jag att det är intressant att fundera över varför personerna och händelserna beskrivs som de gör. Vilket syfte kan ha funnits med det?

Jag har gjort min tolkning av berättelsen, utifrån ett antal av de kommentarer som utgivits de senaste 40 åren.

Vad är rätt? Vad är fel?

Det är inte alltid så lätt att svara helt klart på det, för vem har egentligen svaret?

1. Inledning

Förolämpningen

Din horunge! Var det inte det jag visste, att du hänger ihop med den där Jishajs son och drar skam över både dig själv och din slinka till mor. Så länge Jishajs son trampar denna jord, så länge blir du aldrig kung i landet.
(1 Sam 20:30-31a, Bibel 2000)

Det är Saul, Israels förste kung, som sägs ha gjort det ilska uttalandet och den han tilltalar är hans egen son Jonatan. Varför är Saul så arg? Varför används så starka ord? "Horunge"...

I den hebreiska textversionen av vers 30 står det:

בְּנֵינָעוֹת הַמְרֻדוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר אִתָּהּ לְבִרְיֹשִׁי לְבִשְׁתָּךְ וּלְבִשְׁתֵּי
עֲרוֹת אִמְךָ:

Uttrycket *בְּנֵינָעוֹת הַמְרֻדוֹת*, som i Bibel 2000 översatts med "horunge", har antagligen fått en del av sin tolkning från Koehler-Baumgartners lexikon. Där har den här använda nifal particip-formen av *עוה* (som enligt dem kan betyda att böjas [bli felaktig] eller irriteras och i hifil-formen att hamna fel/gå vilse), i kombination med *מְרֻדוֹת* (som bara förekommer i denna enda vers och antagligen betyder rebell) i deras förslag till översättning blivit: "bastard of a wayward woman",¹ vilket jag anser är lite väl drastiskt. I New King James bibelversion läser vi istället: "son of a perverse, rebellious woman" och i tyska Lutherbibeln från 1984: "Du Sohn einer ehrlosen Mutter!".

Oavsett vilken översättning som väljs, vittnar ändå samtliga om att textförfattaren vill framhålla att Saul av någon anledning verkar anse att Jonatan inte är riktigt som han borde vara. Jonatan har nämligen dragit skam över sig själv och sitt ursprung. Enligt Bibel 1917 har han blivit "till skam för [sig] själv och [sin] moders blygd".²

Så som Keil och Delitzsch ser det är uttalandet riktat mot Jonatans mor, men blir därmed en mycket större förolämpning mot sonen: Du, Jonatan, är pervers och

¹ Koehler L. och Baumgartner W., 1995, s.796, se även s.632

² 1 Sam 20:30b

rebellisk!³ Underförstått verkar Saul alltså mena att Jonatan är defekt sedan födelsen, och olämplig som tronföljare.⁴

Vad är det då som varit så skamligt? Vad är det textförfattaren, via Saul, vill antyda? Bibel 1917 skriver att Jonatan "funnit behag i Isais son".⁵ Ett "behag" som många kommentatorer vill tolka som enbart vänskap. Hur kan ren vänskap ge så starka reaktioner från Saul? Om det finns det nog lika många åsikter som det finns författare som har skrivit om Jonatan och hans förehavanden med Jishajs son, men för att reda ut begreppen lite mer, ska jag nog börja i en annan ände, nämligen med historiken kring Saul.

Historien kring den förste kungen

Berättelserna om Saul och vad som sedan händer med hans son Jonatan ingår i något som traditionellt sett kallas "Det deuteronomistiska historieverket", vilket brukar sägas omfatta, förutom 1:a Samuelsboken, även Deuteronomium, Josua, Domarboken, 2:a Samuelsboken och de två Konungaböckerna.

Anledningen till att alla dessa böcker i bibelns Gamla testamente grupperas ihop, är att de tillsammans ger en bild av det som deuteronomisten beskriver som Israels historia från själva invandringen i det utlovade landet fram till tiden för den babyloniska fångenskapen, ca 580 f.v.t.. De kan ses som en enda lång historieskildring, som blivit uppdelad i mindre delar för att all text antagligen inte rymdes i en enda skriftrulle utan att bli ohanterbar. Forskarna är oeniga om, om en enda författare varit upphovsman till hela verket, men det troliga är att flera personer varit inblandade i olika stadier av verkets utformande, och att man utgått från skilda berättelser och traditioner som vävts samman till en helhet. Ibland lyser de olika källorna igenom, och samma händelse kan skildras på helt olika och t.o.m. motsägelsefulla sätt under berättelsens gång.⁶

Som exempel kan jag nämna att kung Sauls död skildras på ett sätt i 1 Sam 31 (själv mord) och ett annat i 2 Sam 1 (mord).

³ Keil C. F. och Delitzsch F., 1976, s.213, samt Hertzberg H. W., 1964, s.175

⁴ Hertzberg H. W., 1964, s.175, samt Klein R. W., 1983, s.209

⁵ 1 Sam 20:30b

⁶ Albrectson B. och Ringgren H., 1992, s.151-158

Deuteronomistens berättelse om Saul börjar egentligen redan i 1:a Samuelsboken kapitel 8, runt år 1000 f.v.t. när det sägs att Israels folk börjar kräva att få en kung, så att de kan bli lika deras grannfolk. En kung skulle kunna fungera som en enande ledare för folket i tider av oroligheter. Tidigare har visserligen olika så kallade domare ryckt in under perioder av oroligheter och enat delar av folket i tillfälliga strider, men nu verkar man alltså vilja ha en mer långvarig ledare.

Samuel, som fungerar som en andlig ledare och som även är den siste domaren, får i uppdrag av Gud att smörja Saul, "en ståtlig ung man"⁷ och son till den välbärgade Kish, till kung över hela Israel. Saul blir alltså landets förste kung.

Denne Saul verkar vara en god kung till att börja med, han vinner sina krig och allt är väl, men det dröjer inte länge ska det visa sig, innan Saul börjar handla efter eget huvud, och avvika från Samuels gudagivna vägledning. Saul frambär t.ex. brännoffer utan att vänta på Samuels medverkan, och redan här får läsaren veta att "Herren har sökt sig en [ny] man efter sitt sinne och utsett honom till furste över sitt folk"⁸, eftersom Saul inte gjorde som han blivit tillsagd.

R. P. Gordon jämför denna händelse av olydnad mot Guds regler med den förste mannens olydnad i Edens trädgård, vilket skildras i Genesis kapitel 2-3. På samma sätt som den förste mannen var olydig och åt av frukten från det förbjudna trädet, är den förste kungen olydig och går emot Guds order och förbud. Den förste mannen förlorar Eden, den förste kungen förlorar Israel.⁹

Gud anses ha förkastat Saul, men Saul verkar inte vilja ge upp sin tron så lätt, vilket resulterar i än mer olydnad mot Gud, eftersom Gud inte sägs vilja ha honom som kung.

I 1:a Samuelsboken kapitel 13 och i samband med att Saul avvisas av Gud, kommer Sauls son Jonatan in i berättelsen. Hela inledningen av kapitel 14 handlar om hur Jonatan, utan Sauls vetskap och med bara en väpnare till hjälp, överlistar och dödar en stor del av en filisteisk fiendearmé. Jonatan anses vinna eftersom han förlitar sig på Gud. Ett snyggt drag av textens redigerare; läsaren leds till att undra om Jonatan manne är den av Gud utvalde tronföljaren, som ska ersätta den avvisade Saul?

⁷ 1 Sam 9:2

⁸ 1 Sam 13:14b

⁹ Gordon R. P., 1984, s.10, 54-55, 57

Jonatan – hjälten

Jonatan beskrivs som en segerrik krigare, som med endast få medel, men med tillit till Gud, vinner segrar över filistéerna, ett sjöfolk som sågs som israeliternas farligaste fiender. Han ställs i kontrast mot sin far Saul, den misslyckade. Jonatan har Gud med sig i det han gör.¹⁰ Nog måste väl han ses som Guds utvalde?

David Jobling påpekar att det finns en tendens i berättelserna att Jonatan upphöjs och att Saul degraderas. Jonatan beskrivs som en hjälte som är omtyckt av Gud, och som har ersatt Saul i rollen som den som Gud agerar genom för Israels skull. Den så vanliga tanken i Gamla testamentet, att den som har Guds gillande och välsignelse även har framgång, kommer alltså fram även i berättelserna om Saul och hans son Jonatan. Jobling menar att hjälteberättelserna om Jonatan mycket väl kan ha varit självständiga legender, utan anknytning till Saul, men att den som redigerat ihop 1:a Samuelsboken använt dessa legender för att tydliggöra sitt syfte: Saul har ersatts av Jonatan.¹¹

Även Campbell verkar vara inne på den tanken:

Jonathan is clearly the hero [--]. The narrative was probably preserved among circles which needed to keep Jonathan's memory alive.¹²

Sarah Nicholson menar att spänningen mellan Saul och Jonatan framkommer med en gång, när de bl.a. genomför militäraktioner helt utan varandras hjälp, och verkar vara oense om militära strategier.

Whenever Jonathan appears, even when his name is mentioned in his absence, his words or actions are incompatible with the concerns of his father.¹³

Fadern och sonen blir nästan varandras motsatser.

¹⁰ Gordon R. P., 1984, s.55, samt Jobling D., 1978, s.8

¹¹ Jobling D., 1976, s.367-373

¹² Campbell A. F., 1990, s.150

¹³ Nicholson S., 2002, s.46

Förbannelsen

Så sägs Saul uttala en förbannelse, som det sägs att Jonatan inte får höra: ingen får äta innan fienderna fallit. Jonatan smakar av lite honung på ett fält, och när Saul sedan vill ha råd av Gud inför fortsatta strider, och Gud inte svarar honom, antar Saul genast att någon brutit mot förbannelsen. Den som gjort det ska dö, om det så är hans egen son. Och visst är det Jonatan...¹⁴

Om R. P. Gordon ansåg att Saul kunde liknas vid den förste mannen när han bröt mot Guds regler, anser David Jobling istället att det är *Jonatan* som har paralleller med Edenberättelsen i Genesis kapitel 2-3. Det finns ett förbud mot att äta, Jonatan bryter mot förbudet, straffet är döden. Därmed skulle alltså Saul framstå i mer positivt ljus än Jonatan för en stund,¹⁵ men folket runt Saul vägrar att skicka Jonatan i döden, Jonatan är ju den som segrat i striderna. Jonatan har ju haft Gud med sig! På det viset får Saul gång på gång se sig motarbetad, av folket och av sin son, och läsaren får veta att Saul är en misslyckad och övergiven kung.¹⁶

Men vem ska ersätta honom? Saul har ju trots allt genom förbannelsen dömt sin son - han som verkar beskrivas som den givne tronföljaren - till döden och även om dödsdomen inte har fullföljts, gäller den. Jonatan ska dö. Någon annan ska upp på tronen. Någon som inte ärver den så som kungar nuförtiden antas bruka göra. Men hur ska textförfattaren få denne tronföljare att bli legitim om han inte ärver sin plats?

¹⁴ 1 Sam 14:23b-46

¹⁵ Jobling D., 1976, s.374-375

¹⁶ 1 Sam 14-15

2. Nyckelpersoner

Jonatan – naturlig tronföljare

Här kanske det är på sin plats att reda ut om Jonatan verkligen kunde ses som en tronföljare. Han verkar framställas i texten på ett sätt så att läsaren ska tro att just Jonatan ska ersätta Saul när denne avvisas av Gud. Men var det självklart att Sauls äldste son skulle ärva tronen i det nya kungariket?

Om vi ser på hur textförfattaren beskriver att tronövertagandet fungerade *efter* David, framgår det av bibeltexterna att Salomo, som var Davids son med Batseba,¹⁷ blev kung efter sin far. Salomo var inte Davids äldste son, istället sägs Amnon ha varit Davids förstfödde.¹⁸ Det framställs som att det var David själv som bestämde att Salomo skulle efterträda honom på tronen, och som såg till att Salomo smordes till kung.¹⁹ När Salomo dött delades riket i två delar, där Salomos son Rehabeam sägs ha blivit kung över Juda medan Jerobeam, som varit i tjänst hos Salomo, blev kung över Israel.²⁰ Efter Rehabeam ska hans son Aviam ha blivit kung i Juda,²¹ medan Jerobeams son Nadav tog över efter sin far i Israel.²² Det verkar alltså som om landet redan med den andre kungen, David, framställs som ett arvrike enligt bibeltexterna, och att någon av kungens söner ärvde tronen, om ingen gjorde uppror. Alltså skulle det gå att förutsätta att detta även kunde ha gällt *före* David. Någon av Sauls söner skulle ha kunnat överta tronen om inte David kommit emellan.

Kan vi veta att det var tänkt att fungera så; att Jonatan, som Sauls son, också sågs som Sauls efterträdare innan David kom in i bilden?

Helt säkra kan vi inte vara, men det finns en textrad som skulle kunna stödja tanken att Jonatan beskrivs som naturlig efterträdare till Saul.

¹⁷ 2 Sam 12:24

¹⁸ 2 Sam 3:2

¹⁹ 1 Kung 1:32-40

²⁰ 1 Kung 12:1, 20

²¹ 1 Kung 14:31

²² 1 Kung 14:20

I 1 Sam 20:31 – vilket jag citerade redan på sidan 1 i detta arbete – direkt efter att Saul uttalat sin förolämpning mot Jonatan, låter textförfattaren Saul säga:

Så länge Jishajs son trampar denna jord, så länge blir du aldrig kung i landet. (Bibel 2000)

Textförfattaren låter alltså Saul göra antagandet att Jonatan skulle ha tagit över tronen efter sin far, om inte David kommit emellan.

Det är bevis nog, anser jag, för att landet redan sågs som ett arvrike, åtminstone av textförfattaren. Därför väljer jag att se Jonatan som den som var kronprins, en tanke som stöds av flera forskare i detta arbete.²³

Konkurrenten

Den som sammanställt 1:a Samuelsboken har i mina ögon verkligen gjort sitt bästa för att få David, Jishajs son, att framstå som den perfekta ersättaren på tronen när Saul avvisats och Jonatan förbannats av sin far. Visserligen skrivs det i kapitel 16 att David smörjs av Samuel till kung endast i närvaro av sina bröder, men David beskrivs som ståtlig, med vackra ögon, och han ensam bekämpar fienden i form av den reslige Goljat. David vinner sina krig, och män och kvinnor faller för hans charm, till en början kanske även Saul, kungen.²⁴ Ingenting David gör blir fel, han är verkligen perfekt! Varför framställs det då som att Saul ändrar sin inställning till David? Han som själv sägs bli fäst vid David och gör honom till sin väpnare, varför blir han senare så upprörd över att Jonatan finner behag i David, Jishajs son?

Ja, blev Saul egentligen alls "fäst vid" David, som det enligt Bibel 2000 står i 1 Sam 16:21? Här har jag en avvikande uppfattning gentemot Bibel 2000, 1917 och tyska Lutherbibeln om vem som egentligen sägs bli fäst vid vem.

Låt oss se på den hebreiska texten:

נִבֵּא דָוִד אֶל־שָׂאוּל וַיַּעֲמֵד לְפָנָיו וַיִּצְהָבְהוּ מְאֹד וַיַּחֲיִלּוּ נְשֵׂא בָלִים:

I ordagrann översättning står det: "Och David kom till Saul, och han stod inför honom,

²³ Bl.a. Mettinger T. M. D., 1976, s.39 "the natural successor to Saul was his eldest son, Jonathan"

²⁴ 1 Sam 16-17

och han älskade honom mycket, och han blev till honom lyftande utrustning".
 Subjektet, eller agenten, är hela tiden David. Ingenting antyder att det helt plötsligt, i den mittersta delen av satsen, skulle vara Saul som är subjektet. Det är *David* som sägs bli fäst vid Saul, som älskar Saul mycket, och inte tvärtom! New King James bibel verkar stödja min översättning: "So David came to Saul [---]. And he loved him greatly, and he became his armorbearer", vilket kan tolkas som att det är David som framställs som att han älskar Saul, inte tvärtom.

I vers 22 låter textförfattaren dock Saul göra ett påpekande – "Jag tycker bra om David."²⁵ – vilket i Bibel 2000 skulle kunna tolkas som att Saul ändå blir just "fäst vid" David, men här används ett annat hebreiskt uttryck för Sauls gillande: מִצָּן אֶת בְּעֵינָי . Enligt Stoebe i Jenni-Westermans lexikon har detta אֶת mer betydelse av att någon är *nådig* eller *visar välvilja* mot någon annan.²⁶ Jag anser alltså att frasen ovan istället borde låta: David fann nåd inför mina ögon.

Stoebe skriver:

The one in whose eyes one finds אֶת is always the superior, never vice versa [---]. The formula presumably has roots in the style of court speech [---] the idea of a subordinate, who [---] is elevated from the faceless masses and taken into consideration personally by the lord [---].²⁷

Saul visar David välvilja och gör honom till sin väpnare, men det är enligt min mening David som beskrivs med de starkare känslorna, det är David som sägs bli "fäst vid" Saul. Denne David får alltså en plats vid hovet som väpnare, tack vare Sauls välvilja, men hur kan han gå från väpnare till att bli tronföljare?

Det kanske börjar bli dags att reda ut vad relationen mellan David och Jonatan kan ha inneburit, för att bättre kunna förstå Sauls reaktioner längre fram i berättelsen...

²⁵ 1 Sam 16:22 (halvvers b i hebreiska texten)

²⁶ Stoebe H. J., 1997, s.439-440

²⁷ Stoebe H. J., 1997, s.441-442

Banar Jonatan väg för David?

”Det är du som skall bli kung i Israel, och då står jag närmast dig i rang. Det vet min far också.” Så slöt de båda [David och Jonatan] ett förbund inför Herren [---]. (1 Sam 23:17b-18, Bibel 2000)

Textförfattaren låter Jonatan, kungens son, säga att David ska bli kung och så sluter de ett förbund med varandra, det framkommer på flera ställen i texten (1 Sam 18:3; 20:8, 42; 23:18), men det nämns egentligen aldrig vad det är för något slags förbund. Först en bra bit in i berättelsen bestäms det att David ska ”vara barmhärtig” mot Jonatan och mot hans släkt så länge som David lever, i utbyte mot att Jonatan varnar David om Sauls avsikter gentemot David skulle visa sig ha övergått till mer dödlig karaktär.²⁸

Men första gången förbundet nämns, i 1 Sam 18:3, har Saul ännu inte börjat visa sina aggressioner gentemot sin blivande svärson David, alltså kan barmhärtighetskravet, så som jag ser det, inte ha varit den ursprungliga avsikten med förbundet. Så vad kan då detta ”förbund” ha inneburit?

Många forskare verkar mena att det är en rent vänskaplig eller möjligtvis politisk affär det handlar om och att Jonatan är en nyckelfigur för att Davids övertagande av tronen ska ses som legitimt. Dessa forskare verkar anse att om kronprinsen självmant abdikerar, måste den som tar upp den fallna manteln accepteras som den nye kungapretendenten.

Men när lämnar egentligen Jonatan ifrån sig tronrättigheterna, om han nu överhuvudtaget gör just det? Ja, vissa vill tolka följande händelse som en abdikering:

Jonatan slöt ett förbund med David; han älskade honom lika högt som sitt eget liv. Han tog av sig manteln han bar och gav den åt David, liksom sina övriga kläder och till och med svärdet, bågen och bältet. (1 Sam 18:3-4, Bibel 2000)

Jonatan är den som först inser att David är den blivande tronföljaren, enligt R. P. Gordon. När Jonatan i 1 Sam 18:4 lämnar över sitt svärd och sitt bälte, sin mantel och

²⁸ 1 Sam 20:12-16

sin båge till David, tolkar Gordon det som en symbolisk abdikering från Jonatans sida. Det Jonatan överlämnar är ju det som hör till hans status som kronprins!²⁹ Hur kan det vara så? Det är ju bara lite kläder och vapen, kan det tyckas, men enligt *The IVP Bible Background Commentary* är det mer än bara det, eftersom det ord som används för klädedräkten *מַעִיל* ofta betyder just en kunglig sådan, bl.a. i ugaritiska texter där just *kronprinsens* dräkt kallas så. De skriver att Jonatans över-räckande av sina kläder och vapen till David mycket väl kan vara ett tecken på att han erkänner sig som underlägsen gentemot David och därmed ger upp tronen.³⁰

Även David Jobling verkar tänka i de banorna:

18.4 can be read only as an abdication – it is the royal garments and the royal weapons that he hands over [---] the kingship has passed from Saul to David by the mediation of Jonathan.³¹

Jobling verkar anse att det finns ett teologiskt problem i att det var David och inte Jonatan, Sauls son, som tog över tronen efter Saul, vilken trots allt en gång var utvald av Gud och var smord till kung (1 Sam 9:15-17, 10:1). På det sätt Jonatan används i berättelsen verkar det som om han är den som gör övergången från Saul till David teologiskt möjlig genom att Jonatan beskrivs som att han *ersätter* Saul, när Saul avvisas av Gud, men att Jonatan samtidigt också *ersätts av David*.³²

Jonatans överräckande av sina kläder och vapen till David, var en vanlig sed för att visa vänskap i äldre tider bl.a. hos kelterna, det menar Keil och Delitzsch och de poängterar noga att människens förbund därmed inte var av något annat slag än just det vänskapliga.³³

Thompson är också inne på den tanken i sin artikel i *Vetus Testamentum*:

The passing of arms from the lesser to the greater so carefully described by the narrator, seems to have had political implications in the Ancient Near East.³⁴

²⁹ Gordon R. P., 1984, s.68. Se även Klein R. W., 1983, s.182, samt Mettinger T. M. D., 1976, s.34-39

³⁰ Walton J. H., Matthews V. H. och Chavalas M. W., 2000, s.309-310

³¹ Jobling D., 1978, s.12. (Understrykningarna är författarens egna)

³² Jobling D., 1978, s.6-14

³³ Keil C. F. och Delitzsch F., 1976, s.187

³⁴ Thompson J. A., 1974, s.335

Detta överförande av vapen, menar Thompson, skedde även när lille David besegrat Goljat och därefter tog jättens svärd (1 Sam 17:51, 54).³⁵

En annan man som även han tar upp detta att Jonatan överräcker kläder och vapen till David, men som tolkar det lite annorlunda, är Hans Wilhelm Hertzberg. Han kallar det för "more than the generous action of a prince to a shepherd boy" och skriver att kläderna är en sådan stor del av en person, att om man ger bort dem till en annan så är det som om man ger bort sig själv. Det är ett tydligt tecken på att David och Jonatan verkligen var nära vänner, ja de var som bröder, enligt Hertzberg.³⁶

Bröder, vänner eller en politisk affär? Det verkar alltså finnas skilda åsikter kring detta, men många verkar se Jonatan som en nyckelperson i Davids tronövertagande, och det finns även andra delar av Jonatans agerande ses som tecken på att han gör det möjligt för David att bli kung.

A. F. Campbell menar att både Jonatans uttalande i 1 Sam 20:13b, "Må Herren vara med dig, så som han har varit med min far", och det faktum att Jonatan säger att David ska bli kung och han själv Davids närmaste i rang (1 Sam 23:17-18), är bevis för att Davids tronövertagande görs legitimt via just Jonatan.³⁷

Ingenting får misstänkliggöra David. Han är ingen förrädare!³⁸

Jag anser att det verkar som om dessa författare menar att David inte bara kunde inta tronen, även om Saul framställdes som en avvisad kung. Då skulle ju risken ha funnits att David sågs som en förrädare, som stulit makten på eget bevåg, och det skulle kanske minskat hans möjlighet att behålla tronen avsevärt. Saul måste alltså ha lämnat plats för David, och eftersom han inte verkar ha gjort det självmant, skedde det istället indirekt via Jonatan, Sauls son. Jonatan hade som förmodad arvtagare till tronen, den kungamakt som krävdes för att abdikera till Davids fördel.

Detta är så tillrättalagt av deuteronomisten, att vissa anser att Jonatan endast är en

³⁵ Thompson J. A., 1974, s.335

³⁶ Hertzberg H. W., 1964, s.155

³⁷ Campbell A. F., 1990, s.151-152. Se även Jobling D., 1978, s.13

³⁸ Campbell A. F., 1990, s.150, 153; Klein R. W., 1983, s.183 och Mettinger T. M. D., 1976, s.38-39

litterär konstruktion.³⁹ Må så vara, men han är omnämnd som Sauls son även i texter utanför Samuelsböckerna, även om det där inte framgår att han skulle ha haft någon som helst betydelse för Davids tronövertagande.⁴⁰ Kanske har Jonatan inte existerat i den form som han framställs i Samuelsböckerna, men i dessa bibelböcker verkar man åtminstone ha sett honom som en verklig person, som Sauls son med en relation till David. Och som sådan går det inte att komma ifrån att många forskare ändå verkar göra allt för att få denna relation mellan David och Jonatan att vara vänskap eller politik och inget annat.

Men, är det verkligen politik det gäller eller antyds något annat?

Med tanke på hur tyst det ändå är om Jonatans och Davids relation utanför 1:a Samuelsboken – trots att det där framställs som om Jonatan varit oerhört betydelsefull för David – verkar inte det lite märkligt?

Om nu Jonatan var så viktig för att Davids trontillträde skulle bli legitimt, är det då inte konstigt att Jonatan bara omnämns som "Sauls son" i övriga bibelböcker? Borde inte Jonatans medverkan betonas även där, för Davids skull?

Jonatan sägs ju ändå ha haft ett förbund med David. Var det kanske något konstigt med det förbundet? Något som gjorde att man helst inte ens ville låtsas om det utanför Samuelsböckerna?

Merav och Mikal

Innan jag fortsätter att reda ut vad förbundet mellan Jonatan och David kan ha inneburit, ska jag föra in två kvinnor i handlingen.

I berättelsen om Jonatan och David finns nämligen några avsnitt som handlar om Jonatans systrar Merav och Mikal. Merav nämns för första gången i 1:a Samuelsboken kapitel 18, när Saul lovar David en belöning:

³⁹ Jobling D., 1978, s.20

⁴⁰ Första gången Jonatan överhuvudtaget omnämns är i 1 Sam 13:2, där han framstår som en krigsherre. Då kommer han in i berättelsen som om han redan var välkänd. Han dyker sedan upp lite här och var i resten av 1 Samuelsboken, bl.a. i samband med att David förföljs av Saul. I 2:a Samuelsboken omnämns Jonatan i kap.1, då David sörjer sin döde "broder", i kap.9 när David vill uppfylla sitt barmhärtighetslöfte mot Jonatans efterlevande, samt i kap.21 där barmhärtighetslöftet åter blir aktuellt. Utanför Samuelsböckerna nämns Jonatan bara tre gånger, och i samtliga fall såsom "Sauls son": i en släktlista i 1 Krön 9:39-40, i ett kort omnämnande av hur Saul och Jonatan dog i 1 Krön 10:2, samt i 1 Mack 4:30, där Jonatan sägs ha räddat Israel från filistéerna efter att David dödat "jätten".

Min äldsta dotter Merav, henne ger jag dig till hustru, om du visar dig tapper i min tjänst och utkämpar Herrens krig. (1 Sam 18:17, Bibel 2000)

Det sägs sedan, att Saul istället gifter bort Merav med en annan man, men att hennes syster Mikal blir intresserad av David, vilket verkar passa Sauls planer. David blir lovad att få bli Sauls svärson, mot att han levererar 100 filistéiska förhudar till Saul. Saul verkar hoppas på att David ska misslyckas med uppdraget och bli dödad av filistéerna, men David levererar det krävda med råge, och därmed får Saul ge sin dotter Mikal som hustru till honom.⁴¹

David, Jishajs son, som tidigare bara var Sauls väpnare görs alltså till Sauls svärson.

Låt oss se på Sauls reaktion två kapitel längre fram i berättelsen igen:

Din horunge! Var det inte det jag visste, att du hänger ihop med den där Jishajs son och drar skam över både dig själv och din slinka till mor.
(1 Sam 20:30, Bibel 2000)

Jonatans relation med David, Jishajs son och även Sauls svärson, drar alltså skam över Jonatan. Sauls svärson drar skam över Sauls son.

Borde inte Saul acceptera att de två svågarna umgås med varandra? Speciellt om de, som ju många forskare anser, bara är vänner med varandra, bara har ett vänskapsförbund med varandra. Inte kan det väl vara något fel i det?

⁴¹ 1 Sam 18:19-27

3. Ord tolkas olika

Hur tolkas kärlek?

Det är alltså många forskare som endast vill se politik och vänskap mellan David och Jonatan. Jonatan abdikerade för David. Jonatan såg att David var den blivande kungen, och därför abdikerade han, punkt slut. Det skulle kunna förklara Sauls häftiga reaktion i 1 Sam 20:30; Jonatan har svikit sin far och givit en främmande man tillträde till tronen.

Jag tror dock inte att det är så enkelt, jag tror det ligger mer i berättelsen än så, och det är det fler som tror, vilket jag snart ska redogöra för.

Men, titta först på nedanstående citat ett tag. Jämför dem.

1) Sedan, efter det att David hade talat ut med Saul, fäste sig [...] hjärta så vid Davids hjärta, att [...] **hade** honom lika **kär** som sitt eget liv.

(1 Sam 18:1, Bibel 1917)

2) Men [...] **hade** David **kär**. Och när man omtalade detta för Saul, behagade det honom. (1 Sam 18:20, Bibel 1917)

3) Och [...] besvor David ytterligare vid sin kärlek till honom, ty [...] **hade** honom lika **kär** som [...] hade sitt eget liv (1 Sam 20:17, Bibel 1917)

I samtliga dessa verser är det samma hebreiska verb för kärlek som använts för de ord jag markerat med fetstil: אהב , men i verserna ovan är det inte samma namn som ska ersätta punkterna, och det är nu det blir lite jobbigt, eftersom verbet אהב, precis som svenskans "att älska" kan betyda så mycket. Är det vänskaplig kärlek, är det sexuell attraktion, är det den kärlek som en förälder kan känna till sitt barn?

Det visar sig att *helt olika tolkning* läggs in i ordet utifrån vilket kön den person har som anses vara den älskande.

När det är *Jonatan* som sägs älska David lika högt som sitt eget liv (versalternativ 1 och 3), då vill många av forskarna tolka detta som enbart vänskaplig kärlek, för det verkar vara otänkbart för dem att det skulle vara något annat. Men när det är *Mikal*,

Jonatans syster, som sägs älska David (versalternativ 2), då är det plötsligt en annan sak. Då är det äkta kärlek det handlar om.

En kvinna får älska en man. En man får det inte. Det är samma verb som används.

J. A. Thompson har givit sin version av vad אהב kan tänkas betyda, och nu är vi tillbaka i politiken...

אהב och חפץ

Thompson medger att verbet אהב visserligen visar på *mer* än vanlig tillgivenhet mellan David och Jonatan, men att det ska tolkas rent politiskt. Detta framgår enligt Thompson av andra uttalanden i berättelsen där politik alltid är inblandat, bl.a. att hela Israel och Juda, samt kung Hiram i Tyros också *älskade* David.⁴² Verbet אהב används på flera ställen i texten:

1 Sam 16:21 (David blir fäst vid/älskar Saul), 1 Sam 18:1-4 (Jonatan älskar David), 1 Sam 18:16, 28 (hela Israel och Juda, resp. hela Israel älskar David), 1 Sam 18:22 (alla Sauls tjänare älskar David), 1 Sam 20:17 (Jonatan älskar David) och 1 Kung 5:1⁴³ (kung Hiram är vän med/älskar David), där Thompson alltså menar att det *alltid går att se att politik är inblandat på något sätt*.

När det står att Jonatan älskade David betyder det alltså, enligt Thompson, att Jonatan helt enkelt var orolig för landets framtid, och erkände Davids överlägsenhet över honom själv och över nationen. Han slöt förbund med David för landets framtids skull. Att Saul sägs bli så ursinnig på Jonatan i 1 Sam 20:30, ser Thompson som bevis för att Saul inser att hans dynasti går mot sitt slut och att "Saul's worst fears were fulfilled"⁴⁴ i och med Davids framgångar både hos folket och hos Jonatan.⁴⁵

⁴² Se 1 Sam 18:16 samt 1 Kung 5:1 (där Bibel 2000 har översatt med "Kung Hiram i Tyros hade alltid varit Davids vän [---]")

⁴³ Motsvaras av hebreisk text 1 Kung 5:15

⁴⁴ Thompson J. A., 1974, s.338

⁴⁵ Thompson J. A., 1974, s.334-338

Men... återvänd ännu en gång till de tre citaten tidigare.

Citat ett och tre ska alltså gälla politik, medan citat två ska tolkas som kärlek.

Jonatan "hade honom lika kär som sitt eget liv", ska tolkas som politik.

Mikal "hade David kär", ska tolkas som verklig kärlek.

Mikal är kvinna, Jonatan är man. En kvinna får älska en man. En man får det inte.

Ett annat hebreiskt ord som förekommer i berättelsen om Jonatan och David och som tolkas olika av forskarna beroende på om det används om två män, eller om det handlar om en man och en kvinna, är חַפְצֵי .

Författarparet Botterweck-Ringgren menar att חַפְצֵי kan användas för att beteckna vänskap men även erotik,⁴⁶ och de har en utredning om ordets skilda betydelser utifrån bl.a. Esters bok, där חַפְצֵי förekommer i kapitel 2, vers 14b

לֹא-תָבוֹא עוֹד אֶל-הַמֶּלֶךְ בִּי אִם-חַפְצֵי בַּהַּ הַמֶּלֶךְ וְנִקְרְאָהּ בְּשֵׁם:

Hon fick inte komma fler gånger till kungen, om inte denne hade blivit så förtjust i henne att han kallade henne till sig. (Est 2:14b, Bibel 2000)

Här menar författarparet att det är uppenbart att חַפְצֵי ska ha sexuell underton, "delight in the sense of sexual 'desire'".⁴⁷ Och även om de inte skriver det, känns det underförstått: här handlar det ju om en kvinna och en man.

När det däremot gäller David och Jonatan har de en helt annan tolkning av ordet. I den hebreiska versionen av 1 Sam 19:1b står det:

וַיְהִינֶטֶן בֶּן-שָׂאוּל חַפְצֵי בְּדוֹד מְאֹד:

Samma ord som i versen från Ester alltså, och Bibel 2000 har översatt med: "Men Jonatan var mycket fäst vid David", vilket är en ganska öppen fras som jag anser går att tolka i ordets båda riktningar. Att vara mycket fäst vid någon kan två vänner vara, men även två älskare. Botterweck-Ringgren skriver dock:

[t]he erotic connotation can be *totally forgotten* when חַפְצֵי describes the friendship between two men [---].⁴⁸

⁴⁶ Botterweck G. J. och Ringgren H., 1986, s.95

⁴⁷ Botterweck G. J. och Ringgren H., 1986, s.96

⁴⁸ Botterweck G. J. och Ringgren H., 1986, s.95, min kursivering.

Kan det uttryckas tydligare? Glöm bort det sexuella *helt och hållet*, det handlar ju om två män! Jonatan älskar *inte* David, de är bara vänner. De är ju båda män!
En kvinna får älska en man. En man får det inte, åtminstone inte enligt Botterweck-Ringgren.

Fewell och Gunn skriver:

The difference in translation of the same verb is transparently a transcription of conventional heterosexist interpretation of the text in question.⁴⁹

Några som ser ut att våga tolka båda textavsnittens $\text{לָקַח$ likadant, är i detta fall Koehler och Baumgartner som i sitt hebreisk-aramaiska lexikon anser att לָקַח kan betyda "to take delight in someone" och de gör här ingen skillnad på betydelsen för det לָקַח som förekommer i 1 Sam 19:1 och det som står i Est 2:14.⁵⁰ I deras lexikon betyder ordet i båda fallen samma sak, oavsett om det gäller två män eller om det handlar om en man och en kvinna.

Var det överhuvudtaget egentligen sett som felaktigt med en kärleksrelation mellan två män? Bara för att vi så sällan läser eller hör talas om det, eller vägrar att föreställa oss att något existerar, behöver det inte betyda att det trots allt inte förekom, utan snarare att ett förhållande mellan två av samma kön kanske inte var någon orsak till upprördhet.

Det finns historiska texter som visar på just detta: att kärlek mellan två män sågs som något vackert, naturligt och till och med *finare* än den mellan en man och en kvinna. Jag syftar på den så kallade Gossekärleken, men innan vi tar en närmare titt på den, kanske det är lämpligt att redogöra för hur relationen mellan män och *kvinnor* kunde fungera.

⁴⁹ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.149

⁵⁰ Koehler L. och Baumgartner W., 1994, s.340

4. Relationsanalys

Patriarkalt samhälle

Fewell och Gunn skriver att det som utmärker ett patriarkalt samhälle, är att män ska vara "män", och att de som sådana ses som överlägsna och dominerande över kvinnorna.⁵¹ Könsakten kan ses som ett överlägsenhets- och underlägsenhetsförhållande, enligt Michel Foucault, där deltagarna ska ha samma roll i sexualakten, som de har i det verkliga livet; den socialt överlägsne eller äldre ska vara den "aktive" och den yngre och underlägsne ska vara "passiv".⁵²

Kort sagt: mannen ska vara dominerande över kvinnan, den äldre ska dominera över den yngre, och den rikare över den fattigare.⁵³ Om en kvinna visar sig vara överlägsen en man, så ses det som skamligt och förödmjukande för honom.⁵⁴

Här verkar det dock ha funnits undantag – vilket det ju ofta finns – och det ser sista avsnittet i Ordspråksboken ut att vara ett tecken på. Texten handlar om den goda hustrun, som beskrivs som en driftig affärskvinna. Hon tar hand om sin familj, hon "arbetar med flinka händer" och planterar en vingård, vilken hon köpt för egna pengar. Hon syr kläder som hon sedan säljer, hon talar klokt och hjälper de fattiga. Ses allt detta som förödmjukande för hennes man? Nej, han beskrivs som att han blir sedd på med aktning för hennes skull där han "sitter bland de äldste i porten". Han är en man som lovprisar sin hustru för hennes duglighet, han blir inte förödmjukad av den.⁵⁵

Men, frågar jag mig: var denna kvinna verkligen överlägsen sin man?

Det framgår inte riktigt av texten. Hon är en mycket framstående kvinna, det syns klart, men hennes man beskrivs som att han "sitter bland de äldste i porten". I den hebreiska versionen av Ords. 31:23 står det:

נוֹדַע בַּשְּׁעָרִים בְּעֵלְהָ בְּשִׁבְתּוֹ עִם־זִקְנֵי־אֶרֶץ:

⁵¹ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.107

⁵² Foucault M., 1987, s.31-33

⁵³ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.104

⁵⁴ Peleg Y., 2005, s.174

⁵⁵ Ords. 31:10-31

vilket i min översättning blir: Hennes herre gjorde sig känd i stadens portar när han satt där med landets äldste.

Mannen är **בַּעַלָּהּ** , kvinnans man eller herre. Ordet syftar på någon som *äger* något, t.ex. en landägare.⁵⁶ Mannen beskrivs, så som jag ser det, som kvinnans överordnade. Dessutom sägs han sitta bland de äldste, vilket kan innebära att han just bara sitter bland dem, men det kan även betyda att denne man i Ordspråksbokens 31:a kapitel själv tillhör de äldste. Han sitter bland de äldste, för att han själv är en av de äldste. Kanske det då inte är så konstigt att han inte hotas eller förödmjukas av sin hustrus framgångar?

För vilka var då dessa "de äldste"?

Jo, det var män med erkända befogenheter i stil med styresmän och domare, vilka hade hand om rättsskipning och liknande viktiga beslut. Oftast var de familjeöverhuvuden, och när det gällde större städer och områden var det vanligt att de kom från rika och förnäma släkter.⁵⁷

Med andra ord: även om kvinnan i textavsnittet var framstående, så var hennes man fortfarande överlägsen henne, för så som jag tolkar det tillhörde han de äldste, de som styrde, de som var överhuvuden. Alltså behövde han inte känna sig förödmjukad av hennes driftighet. Han var ju fortfarande dominerande över henne, så som det skulle vara i det patriarkala samhället.

En man ska vara en man, han ska vara den överlägsne, annars hotas patriarkatet, det menar Fewell och Gunn:

[---] the most fearful prospect for patriarchy is the possibility that males might not be 'men'. [---] For such persons to exist [---] is for patriarchy to harbour its worst enemy in its midst.⁵⁸

⁵⁶ Holladay W. L., 2000, s.43

⁵⁷ Bibelkommissionens uppslagsdel, Bibel 2000, s.1563

⁵⁸ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.107

Gossekärleken

Hur var det då med Gossekärleken, som jag nämnde tidigare?

Enligt Yaron Peleg var det accepterat i äldre tider med sexuella relationer mellan två män, så länge den ene var äldre och socialt överlägsen den andre.⁵⁹

Detta bekräftas av olika författare.

[---] det [är] bra att vara "aktiv" med sin slav (av vilket kön det må vara) [---], eller att vara aktiv med en ung och fattig gosse; men det är också "bra" att vara passiv med en äldre och rikare [---]⁶⁰

det menar Michel Foucault i tredje delen av hans *Sexualitetens historia*, där han bl.a. tar upp Gossekärleken i antikens Grekland från ca 300 f.v.t. till ca 200 v.t., där förhållanden mellan män sågs som något vanligt, naturligt och självklart, så länge man följde reglerna kring skillnad i ålder och social ställning.⁶¹

Moralregler fanns alltså, men de var skrivna av män, och riktade sig också till vuxna, fria män. Dessa sågs som de sexuellt aktiva, med rätt att ta för sig av de passiva objekten: kvinnor, gossar och slavar, där gossen helt klart intog en särskild plats.⁶²

I den andra delen av sin trilogi skriver Foucault att grekerna inte gjorde skillnad på kärleken till det egna könet eller den till det andra könet, det var bara två olika sätt att skaffa sig njutning på: "[---] samma åtrå riktade sig mot allt som var åtråvärt – gosse eller flicka [---]."⁶³ Ändå ansågs Gossekärleken som något förmer, samlevnaden mellan en man och en kvinna var ju inte bättre än den som fanns mellan en hane och en hona bland djuren, det kunde alltså inte vara den sanna kärleken:⁶⁴

Njutningen med gossar placeras [i motsats till den med de sminkade, konstlade, onaturliga kvinnorna] i sanningens tecken. Den unge mannens skönhet är verklig för den är utan förkonstling.⁶⁵

⁵⁹ Peleg Y., 2005, s.177

⁶⁰ Foucault M., 1987, s.33

⁶¹ Foucault M., 1987, s.36. Se även Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.108

⁶² Foucault M., 1986, s.24, 45, 189

⁶³ Foucault M., 1986, s.163-168

⁶⁴ Foucault M., 1987, s.178-180

⁶⁵ Foucault M., 1987, s.202

Fewell och Gunn skriver:

[---] male-with-male sex has been accommodated, as in classical Athens for a period. [---] Almost always, accommodation has dictated that important aspects of the patriarchal hierarchy and stereotypical male/female (active/passive) roles be maintained, at least symbolically [---]. Thus a relationship between an older man and a youth could be tolerated – as long as the youth was perceived to play the 'womans' role.⁶⁶

Förhållandet accepterades alltså mellan en äldre man och en gosse, så länge *gossen* representerade kvinnan.

Man eller kvinna?

Sauls häftiga utbrott mot Jonatan i 1 Sam 20:30, kan enligt Sarah Nicholson tolkas som en attack mot Jonatans manlighet. Jonatan har nämligen valt David på samma sätt som Mikal har valt David, och det är inte ett lämpligt val för en man, speciellt inte om han en dag ska bli kung... Saul är orolig för sitt kungadöme, och när Jonatan är så intresserad av David, och dessutom inte tar tillvara sina egna tronanspråk, ser Saul det som ett svagt och feminint drag.⁶⁷

Enligt författarparet Fewell och Gunn så identifierar Saul Jonatan med något perverst och feminint:

[---] Jonathan, perverse and rebellious, is truly the offspring of a woman. Jonathan *is* a woman. Indeed, the son who is a woman shames the very (female) genitals from which he has come forth.⁶⁸

Adele Berlin skriver:

[---] the characteristics normally associated with males are attached to Michal, and those usually perceived as feminine are linked with Jonathan.⁶⁹

⁶⁶ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.108

⁶⁷ Nicholson S., 2002, s.67, 81

⁶⁸ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.150. Kursiveringen är författarnas egna.

⁶⁹ Berlin A., 1983, s.24

Berlin menar vidare att det okvinnliga hos Mikal bl.a. ligger i att hon gör sin kärlek till David känd, vilket är mycket ovanligt i bibliska texter. Det brukar vara maken som väljer sin blivande fru och inte tvärtom. Dessutom handlar Mikal på ett manligt, handlingskraftigt sätt när hon vid ett tillfälle (1 Sam 19:9-17) hjälper David att fly från Saul, och hon uppfyller aldrig den typiskt kvinnliga rollen att bli mor, i 2 Sam 6:23 får vi veta att Mikal dör barnlös.⁷⁰

Älskade David någonsin Mikal?, den frågan ställer sig Fewell och Gunn.⁷¹

Ja, som jag ser det går det väl egentligen inte att svara helt säkert på den frågan. Bara David själv hade kunnat göra det. Det vi kan se, är dock att det ingenstans i Samuelsböckerna nämns att David älskade Mikal. När han hänvisar till henne, kallar han henne "min hustru Mikal, som jag fick som brud för hundra filisteiska förhudar."⁷² Kung Saul trodde sig kunna bli av med David genom att locka honom till att konfrontera filistéerna, David antog utmaningen och fick en fru som belöning.⁷³ Var det av kärlek han antog utmaningen, eller ville han bara komma närmare kungen?

Enligt Adele Berlin ville David antagligen bara bli kungens svärson. Han gifte sig inte med Mikal för att han älskade henne, istället var det Jonatan som fick ta del av hans känslor.⁷⁴

Jonatan fick alltså del av Davids känslor, och Jonatan framställs som kvinnlig. Då skulle relationen till David faktiskt kunna tolkas som en *heterosexuell* relation.

Åtminstone är det så som Yaron Peleg ser det i en nypublicerad artikel i *Journal for the Study of the Old Testament*. Författaren menar att relationen mellan David och Jonatan inte ska läsas som en relation mellan två älskande män, utan istället ses som kärlek mellan en man och en "kvinna". Jonatan betar sig som en kvinna och kan därmed ses som Davids brud. Genom att Jonatan betar sig kvinnligt, blir han underlägsen David och blir också utesluten som tronföljare, han håller sig ju inte till de patriarkala mönster som fanns i dåtidens Mellanöstern. Män skulle helt enkelt inte ge upp sina privilegier, inte ens för den de älskade. Men Jonatan gör mer än så, han tar

⁷⁰ Berlin A., 1983, s.24-25. Se även Peleg Y., 2005, s.185

⁷¹ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.148

⁷² 2 Sam 3:14b

⁷³ 1 Sam 18:20-27

⁷⁴ Berlin A., 1983, s.24-25

av sig det som hör till hans auktoritet och manlighet, hans vapen och klädedräkt, och ger dessa till David (1 Sam 18:4).

Peleg menar att Jonatans starka känslomässiga reaktioner inför David är överraskande, det verkar som om han blir imponerad över den unge krigaren, som besegrat Goljat, även om Jonatan själv inte var oerfaren i krig. Peleg påpekar att Jonatan faller för David med en gång (1 Sam 18:1-4), och att det i inledningen av berättelsen är Jonatan som är den aktive i relationen, det är bl.a. han som tar initiativet till deras förbund i 1 Sam 18:3, helt enligt reglerna för hur en prins skulle bete sig gentemot en undersåte, men att rollerna ändras så fort Jonatan lämnat ifrån sig sina privilegier till David. Därefter är det David som är den aktive, medan Jonatan övergår till att bli budbärare eller till att rätta sig efter Davids order.⁷⁵

Jonatan har alltså ändrat beteende efter att förbundet med David inrättades. I 1:a Samuelsboken kapitel 20, berättas hur David fått fly undan ett överfall från Saul, men sedan undrar om Saul verkligen vill döda honom. David söker upp Jonatan för att få hjälp, de kommer överens om att David ska gömma sig och att Jonatan ska ta reda på Sauls avsikter och därefter meddela David resultatet. Meddelandet ska överlämnas med hjälp av några pilar som Jonatan skjuter iväg och som hans tjänare ska hämta åt honom. Om tjänaren beordras att leta längre bort, ska David förstå att han också måste fly längre bort, i annat fall kan han tryggt komma fram igen.

Enligt Adele Berlin bekräftar detta att Jonatans roll förändrats:

Jonathan's most physical action is the shooting of the arrows for the prearranged signal – hardly a show of strength. [---] Jonathan is just the messenger boy.⁷⁶

David beskrivs flera gånger i texten som ung och vacker, en pojke och "slyngel" (1 Sam 16:12; 17:14, 28, 33, 42). David var yngst bland Jishajs åtta söner och Jonatan var Sauls äldste son av totalt fem barn.⁷⁷ Hur gamla de *egentligen* var kan vi inte veta, men jag gör antagandet utifrån textangivelserna att Jonatan var mycket äldre än David. Jonatan, i sin roll av kungens son, och antagligen dessutom äldre, borde då ha en aktiv, överlägsen roll gentemot David, som var ung och socialt underlägsen.

Åtminstone är det de regler som verkade gälla i det patriarkala samhället.

⁷⁵ Peleg Y., 2005, s.171-178, 181-182

⁷⁶ Berlin A., 1983, s.25

⁷⁷ 1 Sam 14:49, 17:12-14

Det som skulle kunna ställa till det, är alltså att Jonatan, såsom äldre och dessutom prins, blir *underlägsen* gentemot David; att Jonatan betar sig som en kvinna.

Och på precis samma sätt som Jonatan får en kvinnlig roll, menar Yaron Peleg att texten framställer David som väldigt manlig. När Jonatan blir passiv efter att han ingått förbund med David, så är det David som utför alla de militära uppgifterna. Jonatan blir underlägsen och tjänande, som en kvinna. David blir överlägsen och dominerande, som en man.⁷⁸

Skulle alltså David och Jonatan kunna passa in i den Gossekärlek som jag redogjort för?

Det skulle kunna förklara varför Saul blir så upprörd i 1 Sam 20:30, eftersom Jonatan i egenskap av en äldre och socialt överlägsen man, inte betar sig enligt reglerna för Gossekärleken. Jonatan har utvalt David, den unge vackre gossen, helt enligt reglerna, men Jonatan betar sig som den underlägsna kvinnan och det var inte tillåtet. Inte ens i Grekland flera hundra år senare.

Men... det fanns problem med Gossekärleken, vilket grekerna insåg:

Foucault menar att det blev stramare regler kring sexuell samlevnad efter 300-talet f.v.t., då äktenskapet mellan man och kvinna uppgraderades och Gossekärleken nerverades, samt att det så småningom blev förbjudet för en man att ha en älskarinna eller en "glädjegosse".⁷⁹

Kanske berodde detta på att det var svårt att kombinera den manliga normen av att vara överlägsen, aktiv och dominerande i en fas av livet, med den att som gosse ha varit underlägsen och passiv? Någon måste ju trots allt ha den underlägsna rollen i könsakten, verkar det som, och så länge det rörde sig om en kvinna eller en slav var det inga problem, värre var det om en man skulle ha den rollen och en gosse var ju trots allt en blivande man...

[den] unge mannen som njutningsobjekt – och till och med som det enda hedervärda och legitima objektet bland mannens manliga partners; aldrig förebrår man någon för att han älskar en gosse [---] bara lagar och konvenser respekteras. Men å andra sidan kan gossen, eftersom

⁷⁸ Peleg Y., 2005 s.176, 187-188

⁷⁹ Foucault M., 1987, s.36-37, 71

ungdom leder till mandom, inte gå med på att erkänna sig som objekt i denna relation [---].⁸⁰

Så länge gossen var just gosse, var relationen alltså accepterad, åtminstone i Grekland.

Samkönad sexualitet i det romerska riket

Men nu var det inte bara i det antika Grekland som det helt naturligt förekom förhållanden mellan män, även texter från romarriket kring första århundradet handlar om hur man såg på dessa relationer.

John Boswell redogör bl.a. för att synen på *sexualbrott* var densamma i romarriket, oavsett vilket kön de inblandade hade. Det väsentliga var inte om det var en homo- eller en heterosexuell könsakt, utan att det var just ett *övergrepp* och att den som drabbats var en fri romersk medborgare. Övergreppen dömdes lika oavsett kön.⁸¹ Boswell tar även upp olika bevis för att samkönade *förhållanden* inte kan ha varit straffbara i romarriket vid denna tid. Många av de författare som skrev erotisk litteratur, t.ex. Catullus, verkar ha blandat hetero- och homosexuell passion som om det inte vore någon skillnad, vilket bör tyda på att man inte heller såg det ena som sämre än det andra. Och i ett fall, som Boswell tar upp, där en man påträffats nattetid i en gift kvinnas rum, skyller mannen på att han var där för att han kände en passion för en av slavpojarna. Om en homosexuell relation varit illa ansedd, skulle det ha varit märkligt att mannen skyllde på just en sådan!⁸²

Boswell skriver vidare:

[...] the rise of Roman legal actions against homosexual behavior can be dated precisely to the third century A.D., when a series of laws was enacted regulating various aspects of homosexual relations, ranging from the statutory rape of minors to gay marriages.⁸³

⁸⁰ Foucault M., 1986, s.193

⁸¹ Boswell J., 1980, s.63

⁸² Boswell J., 1980, s.62, 64-65

⁸³ Boswell J., 1980, s.70-71

Dessa lagar täckte dock inte alla former av homosexuella relationer, Boswell menar att det först på 500talet v.t. blev ett totalförbud i romersk lag mot all typ av homosexualitet.⁸⁴

Men nu var ju trots allt David och Jonatan israelitiska män i det heliga landet och inte greker på 300talet f.v.t. eller romare på 100talet v.t.. Därför borde de väl omfattas av texterna i övriga Gamla testamentet om förbud mot samkönad sexualitet, och därmed undvika en relation med varandra, åtminstone sexuellt sett?

⁸⁴ Boswell J., 1980, s.71

5. Omdebatterade texter

Sodom

En text från bibeln som ibland används för att fördöma samkönade relationer kommer från Genesis kapitel 19, där det berättas att alla männen i staden Sodom kräver att Lot ska skicka ut sina gäster, två änglar i skepnad av män, för att Sodoms män ska kunna ligga med dem. Lot vill inte göra sina gäster illa, och änglarna – som har kommit för att ödelägga staden på Guds uppdrag ”eftersom Herren har hört ett starkt klagorop från folket [där]” – ser till att Lot kan fly från staden med sin närmaste familj innan ett regn av svavel och eld förstör allt.⁸⁵ Varje gång Sodom och dess systerstad Gomorra sedan nämns i bibelns övriga böcker, så är det i form av varnande exempel för vad som händer med en riktigt syndig stad, den ödeläggs av Gud.⁸⁶

Sodom kopplas alltså ihop med synd, och dessutom med homosexualitet. Åtminstone verkar många människor tolka det så. Männen i staden ville ju ligga med Lots gäster, änglarna som såg ut som män.

Men... varför fördöms egentligen Sodom i bibeln?

Ja, inte är det människornas sexualitet som verkar vara i fokus:

Detta var din syster Sodoms synd:

hon och hennes döttrar kunde leva storslaget, i överflöd och ostörd ro,
men *de hjälpte inte den som var svag och fattig.*

(Hes 16:49, Bibel 2000, min kursivering)

Städerna Sodom och Gomorra dömde han till att läggas i aska för att
visa *de gudlösa* vad som väntar dem.

(2 Pet 2:6, Bibel 2000, min kursivering)

Jacob Milgrom skriver att visserligen så utövades homosexualitet i Sodom, men det är *inte* därför staden fördöms och förstörs, istället är det lidandet hos de svaga och förtryckta i staden som är orsaken, samt att människorna är ogästvänliga och vill

⁸⁵ Gen 19:1-29

⁸⁶ Se t.ex. Deut 29:23; Jes 13:19-22; Hes 16:46-50

våldföra sig på stadens gäster (änglarna som besöker Lot t.ex.).

Sodom is evil because it is the epitome of inhumanity and brutality, not because it practices homosexuality.⁸⁷

Sexualiteten nämns inte som skäl till det som ses som Sodoms synd.

Det Sodomtexten handlar om, är inte samkönad sexualitet i sig utan snarare planerad *massvåldtäkt*, något som jag anser verkligen kan ligga till grund för fördömande.

Men en våldtäkt, utförd av män mot andra män, kan knappast legitimera fördömandet av homosexualitet rent allmänt, det anser Lars Gårdfeldt,⁸⁸ och jag håller med honom.

Även John Boswell avvisar att Sodomtexten från början skulle ha gällt ett fördömande av samkönad sexualitet, han menar att den kopplingen gjorts i senare tider. Boswell hänvisar till Domarboken kapitel 19, som enligt honom helt uppenbart haft Sodomtexten som mall, men som fått en tolkning om *ogästvänlighet* både i själva textavsnittets avslutning, samt i den tolkning som både judar och kristna givit avsnittet.⁸⁹

Texten i Domarboken handlar om en man, som tillsammans med sin bihustru tar in som gäster hos en äldre man i en jevuseerstad. Männen i staden omringar huset och begär att den gästade *mannen* ska skickas ut, så att de får ligga med honom. Mannen vägrar, men skickar istället ut sin bihustru, som våldtas hela natten och dör. Mannen styckar sedan sin bihustrus kropp, och skickar delarna ut över hela Israel med meddelandet: "Har något liknande skett alltsedan Israel drog ut ur Egypten [---]?"⁹⁰ I stort sett samma innehåll alltså, men till skillnad från Sodomtexten, så tolkas Domarboken 19 direkt som gällande något annat än samkönad sexualitet, trots att männen i staden även här begär att få ligga med den gästade mannen! Sexualitet nämns inte som jevuseerstadens synd, det gör det inte heller i fallet med Sodom.

Sodomtexten är dock inte den enda som ofta används för att fördöma just relationer mellan två män, det finns även andra texter.

⁸⁷ Milgrom J., 2000, s.1789. Se även Horner T., 1978, s.47-53, där han bl.a. menar att stadens synd är att männen vill förgripa sig på just *änglar*, vilket enligt honom verkligen kan ses som "mot naturen".

⁸⁸ Gårdfeldt L., 2005, s.157

⁸⁹ Boswell J., 1980, s.92-96

⁹⁰ Dom 19:30b

Att ligga med män...

Du får inte ligga med en man som man ligger med en kvinna;
det är något avskyvärt. (Lev 18:22, Bibel 2000)

Om en man ligger med en annan man som med en kvinna,
har de båda gjort något avskyvärt. De skall straffas med döden,
skulden för deras död är deras egen. (Lev 20:13, Bibel 2000)

När moderna människor, som inte kan acceptera samkönade relationer, vill uttrycka sin motvilja mot dessa, används ofta citat ur bibeln oavsett hur bibeltroende människorna verkar vara i övrigt, det är åtminstone min erfarenhet även om jag inte kan visa statistik och fakta för det. Men, om nu dessa människor håller strängt på det som verkar vara förbud mot homosexuella relationer mellan män, är de då lika stränga vad gäller "Du får inte närma dig en kvinna för att lägra henne när hon har menstruation och är oren", som finns att läsa i Leviticus 18:19, eller "Du får inte ha samlag med hustrun till en landsman, du blir oren genom henne", som återfinns en vers senare? Eller alla andra lagar och förbud som trots allt förekommer inom bibelns pärmar?

Det går naturligtvis inte att svara på här hur bibeltrogna dessa människor i allmänhet är, och jag ska inte stanna vid den utredningen heller, men det är en intressant fråga: om man håller så strängt på att förbjuda just *samkönade* relationer (mellan män), håller man då även *alla* de övriga förbuden som finns att läsa i samma kapitel och i övriga bibelböcker?

De rader jag ovan citerat ur Leviticus är stränga ord. Omöjliga att förbise, kan det tyckas. Här finns väl ändå beviset och de tungt vägande skälen för att bibeln allmänt är emot homosexualitet? Men det är inte så enkelt att tolka versraderna, vilket jag ska redogöra för.

Jerome T. Walsh anser att buden i Leviticus 18:22 och 20:13 riktar sig till endast den ene mannen i sexualakten, nämligen den som "ligger ner som en kvinna" och därmed överskrider gränsen för att vara man genom att istället bete sig som mottagaren eller den underlägsne. Walsh menar här att Israel, till skillnad från andra länder, inte tar hänsyn till social status och ålder, utan enbart till om det är en aktiv eller passiv roll

personen i fråga intar, vilket innebär att man dömer hårdare än andra länder. Att förbudet i 20:13 utökats till att gälla båda parter, ser Walsh som ett senare tillägg för att avskilja Israel gentemot t.ex. Egypten och Kanaan.⁹¹

I en artikel i *The Anchor Bible*, gör Jacob Milgrom en utredning gällande vem dessa förbud egentligen var avsedda för. Han kommer fram till att de bibliska förbuden *enbart gäller Israel*, och endast dem som avser att bo i det heliga landet för att avskilja dem gentemot andra folk.

Dessutom, anser han, är förbuden gällande sexuella relationer mellan människor i kapitel 18 och 20 av sådan karaktär överhuvudtaget, att de *endast gäller relationer inom familjen*, d.v.s. det homosexuella förbudet gäller *inte alla* relationer mellan två män, utan endast de som kan uppstå inom en familj.

[...] homosexual relations with unrelated males are neither prohibited nor penalized.⁹²

Anledningen till att förbuden överhuvudtaget uppkom, anser Milgrom bero på en rädsla för att inte kunna befolka landet, då skulle ju Guds löfte till Israels folk gå om intet: "Jag skall ta mig an er och göra er fruktsamma och talrika" (Lev 26:9a).

Om en man inte är varsam med sin sädesvätska, utan "spiller ut" den, så blir det ju en förlust av möjligt liv som skulle ha kunnat befolka landet.⁹³

Lagarna kring sexuella relationer går ut på att männen äger och kontrollerar kvinnornas sexualitet, och därmed kontrollerar de också barnafödandet.

Författarparet Fewell och Gunn menar att de regler som man kan hitta i Leviticus kapitel 18 och 20, är till för att förhindra att mannens sädesvätska används på fel sätt, spills ut till ingen nytta. Mannens säd hör till Gud, den ska inte missbrukas genom att t.ex. spillas bort via sexuellt umgänge med en menstruerande kvinna.

Därmed kan man också uppmärksamma att det egentligen inte finns något förbud mot lesbiska relationer, i en sådan relation spills det ingen säd och därmed förloras heller inget liv i egentlig mening.⁹⁴

⁹¹ Walsh J. T., 2001, s.202-208

⁹² Milgrom J., 2000, s.1786

⁹³ Milgrom J., 2000, s.1785-1786

⁹⁴ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.103-106

Genom detta resonemang kan man, enligt Milgrom, utesluta hälften av världens homosexuella från förbudet, nämligen alla homosexuella kvinnor, och om man då dessutom utesluter alla icke-judiska homosexuella, blir det inte så många kvar som förbudet kan gälla för: endast de judiska homosexuella män som bor i Israel.⁹⁵

Milgrom summerar:

[---] there is only one deduction to be derived from Lev 18 and 20: The ban on homosexuality is limited to male Jews and inhabitants of the holy land. The basis for the ban [---] is the need for procreation which opposes, in biblical times, the wasting of seed.⁹⁶

Förbuden skulle alltså endast gälla judiska män, som var släkt med varandra och dessutom boende i Israel. David och Jonatan är med andra ord illa ute, för efter att de blev svågrar var de ju helt plötsligt släkt med varandra...

Kan det ändå ha varit endast en politisk relation mellan de båda? Att Jonatan anade Davids storhet, och helt enkelt abdikerade för honom, som vissa författare menar?

⁹⁵ Milgrom J, 2000, s.1785-1787

⁹⁶ Milgrom J, 2000, s.1790

6. Relationen mellan Jonatan och David

En kärleksfull relation

Fewell och Gunn poängterar att endast få kommentatorer vågar ta in den homosexuella dimensionen i relationen mellan David och Jonatan, och deras åsikt är att rädslan beror på att det mesta, tills nyligen, skrivits i en "strongly homophobic tradition".⁹⁷

Trots bibeltexter som skulle kunna motsäga ett kärleksfullt förhållande, håller jag fast vid att det inte endast är en politisk relation mellan de båda. Anledningen är språket som används, vilket jag redan har varit inne på. Det går inte att komma ifrån det passionerade språket, att Jonatan älskade David *mer än sitt eget liv*, där Mikal "bara" älskade David. Men det räcker inte med det.

I sin bok *Jonathan Loved David* argumenterar Tom Horner för att Sauls ordval i den sista halvversen av 1 Sam 20:30, tyder på att han vet att Jonatan har en *intim* relation med David och att det är därför han blir så arg.⁹⁸

Låt oss se vad Horner kan avse med det. I den hebreiska versionen av 1 Sam 20:30b står det:

קָלוּס יָדַעְתִּי בִּיבְחָר אֶתָּה לְבִן־יִשָׁי לְבִשְׁתָּךְ וּלְבִשְׁתַּת עֲרוֹת אִמִּי:

I min översättning lyder den: Var det inte det jag visste, att du har **valt ut** Jishajs son till **skam** för dig själv och din mors sköte.

De ord som Horner anser talar för att det är just en *intim* relation det handlar om, är dels ordet בִּשְׁתָּ (skam, skamfullhet)⁹⁹ och dels ordet בְּחָר , som enligt notapparaten motsvaras av *métochos* (partner, någon som delar något)¹⁰⁰ i den grekiska Septuaginta. Jonatan och David skulle alltså, enligt Horner och den grekiska textversionen, vara partners och dela något, vilket skulle vara till skam för Jonatan. Att det dessutom är till skam för hans mors sköte, eller ordagrant: hans mors *nakenhet*, är

⁹⁷ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.148

⁹⁸ Horner T., 1978, s.31-32

⁹⁹ Holladay W. L., 2000, s.51

¹⁰⁰ Souter A., 1916, s.158

ytterligare ett tecken på det intima, enligt Horner, eftersom just en naken människa var något som associerades med sexualitet.¹⁰¹

Här anser jag dock att Horner drar lite väl långtgående slutsatser av det grekiska ordet *métochos*, vilket inte direkt verkar ha en intim betydelse. Snarare skulle ordet kunna syfta på just det förbund som fanns mellan Jonatan och David; de var helt enkelt förbundspartners. Att det sedan i själva *förbundet* skulle kunna ligga något djupare, är en annan sak, men ordet *métochos* kan i sig inte tolkas så.

Då är det något mer intimt över just det ursprungliga ordet i frasen, בַּחֵר , vilket förekommer bl.a. i Gen 6:2 i betydelsen av att välja sig en hustru.

Det finns fler tecken på att Jonatan verkligen var något mer för David än endast en politisk affär, och en del av det blir tydligt i den klagosång som David brister ut i när han, i inledningen av 2:a Samuelsboken, fått besked om att Jonatan dödats tillsammans med sin far Saul i ett slag mot filistéerna:

Jag sörjer dig, min broder Jonatan, du var mig mycket kär,
din kärlek mer för mig än kvinnors. (2 Sam 1:26, Bibel 2000)

Jonatans kärlek betydde mer för David än någon kvinnas kärlek.

Enligt Hertzberg är det inte sångens vackra form som är det mest utmärkande, snarare är det uttrycket för äkta sorg som syns, speciellt i de avsnitt där Jonatan nämns.¹⁰²

Författarparet Fewell och Gunn anser att Jonatan här verkligen placeras i en jämförelse med kvinnor. Jonatan är *mer* kvinna än vad kvinnorna själva är, genom sin kärlek, och på det viset fastslår David själv att det är slut på Sauls ättlingars rätt till tronen, eftersom Saul genom Jonatan blir "spilld säd".¹⁰³

Förhållandet mellan Jonatan och David beskrivs mer kärleksfullt än något bibliskt förhållande mellan en man och en kvinna, det menar Lars Gårdfeldt. Han anser att det beror på att de olikkönade relationerna, de mellan man och kvinna, ofta var uppgjorda och arrangerade utifrån andra aspekter än kärlek. En kvinna ges t.ex. till en man i

¹⁰¹ Horner T., 1978, s.31-32

¹⁰² Hertzberg H. W., 1964, s.239

¹⁰³ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.150-151

ekonomiska eller politiska syften, för att binda ihop två länder, eller två släkter. De samkönade relationer som beskrivs bygger däremot på kärlek och ömsesidighet, och kan ses som *en förebild* för hur relationen mellan man och kvinna borde vara.¹⁰⁴

Återgå till de tre likartade citaten tidigare:

Jonatan ”**hade** honom lika **kär** som sitt eget liv”, kan alltså tolkas som kärlek.

Mikal ”**hade** David **kär**”, kan alltså tolkas som politik.

Detta skulle kunna stödjas av följande:

När Saul inser att hans dotter Mikal är intresserad av David, i 1 Sam 18:20-27, beslutar han att Mikal ska få bli Davids hustru med baktanken att ”hon ska bli ett lockbete som gör honom till ett lätt byte för filistéerna.”¹⁰⁵ Mikal blir en handelsvara som används i politiska syften.

Den homosexuella kärleken, den mellan Jonatan och David, beskrivs alltså som mer kärleksfull än den mellan mannen David och kvinnan Mikal.

Förbundet

Så var det då det här med förbundet som upprättades, det som vissa endast vill tolka som något politiskt. Det som åtminstone sägs innebära att David för all framtid ska visa barmhärtighet mot Jonatans ättlingar (1 Sam 20:12-16).

Vad kan det ha varit för ett förbund egentligen?

Ja, som jag nämnde i början, står det inte så mycket mer i texterna än att

Jonatan slöt ett förbund med David; han älskade honom lika högt som sitt eget liv. (1 Sam 18:3, Bibel 2000)

Så bekräftade Jonatan åter sin kärlek till David med en ed, ty han älskade honom lika högt som sitt eget liv. (1 Sam 20:17, Bibel 2000)

Så slöt de båda ett förbund inför Herren, och Jonatan gick hem, medan David stannade i Horsha. (1 Sam 23:18, Bibel 2000)

¹⁰⁴ Gårdfeldt L., 2005, s.159-161, 165-166

¹⁰⁵ 1 Sam 18:21a

Inget nämns om typen av förbund, men Yaron Peleg påpekar att ordet för förbund, בְּרִית , både kan användas för relationen mellan Gud och olika personer, samt för det "kontrakt" som upprättades mellan en man och hans hustru.¹⁰⁶ Peleg menar att kopplingen till ett *äktenskapsförbund* mellan Jonatan och David blir tydligare när man ser vad som står skrivet i 1 Sam 18:2, då Jonatan sett David för första gången och börjat älska honom mer än sitt eget liv:¹⁰⁷

Från den dagen tog Saul David till sig och lät honom inte återvända hem. (Bibel 2000)

Och därefter slöt alltså Jonatan och David direkt ett förbund med varandra, eftersom Jonatan "älskade honom lika högt som sitt eget liv".

Ordvalet i 18:2 har paralleller med Genesis 2:24:

Det är därför en man lämnar sin far och mor för att leva med sin hustru och de blir ett. (Bibel 2000)

Återigen: Jonatan som kvinna, David som man. Mannen ger upp sin egen familj och flyttar till sin "kvinna".

Denna koppling kan dock ses som väl långsökt, särskilt med tanke på att Saul då skulle verka som att han accepterade ett "äktenskap" mellan Jonatan och David, något som definitivt motsägs av hans reaktion i 1 Sam 20:30, där han verkar ursinnig över att Jonatan umgås med denne Jishajs son.

Skulle man kunna se det som att Saul var positivt inställd till "äktenskapet" till en början, men att han sedan, när David blivit Jonatans svåger och därmed också hans släkting och när Saul insåg att David höll på att ta över tronen, ändrade inställning?

¹⁰⁶ Se t.ex. Mal 2:14 där just ett äktenskapsförbund kallas för בְּרִית

¹⁰⁷ Peleg Y., 2005, s.179-180

Svärson för andra gången?

Ser man på diskussionerna kring hur följande vers ska tolkas, kan man verkligen börja undra om det är så det ligger till; att Saul först accepterade Jonatans och Davids relation, men att han senare ändrade sig när männen blev släkt med varandra och tronen hotades. Den vers som vållat en del huvudbry, gäller något som kommenteras när David blir lovad att få Mikal till hustru:

Därför erbjöd han nu för andra gången David att bli hans måg.

(1 Sam 18:21b, Bibel 2000)

Und Saul sprach zu David: Heute in zwei Jahren kannst du mein Schwiegersohn werden. (1 Sam 18:21b, Lutherbibeln)

Therefore Saul said to David a second time, "You shall be my son-in-law today." (1 Sam 18:21b, NKJV)

Och Saul sade till David: "För andra gången kan du nu bliva min måg." (1 Sam 18:21b, Bibel 1917)

Som framgår redan av dessa fyra översättningar, är det oenighet kring om versen betyder att David får *ett andra erbjudande* att bli svärson (d.v.s. att erbjudandet gällande Merav (1 Sam 18:17), vilket aldrig ledde till äktenskap, var det första), eller om versen betyder att David nu blir Sauls svärson *för andra gången*. Lutherbibeln har dessutom tolkat helt annorlunda: äktenskapet kan infrias först efter två års väntan! I den hebreiska texten står det:

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל-דָּוִד בְּשֵׁתַיִם תִּתְחַתֵּן בִּי הַיּוֹם:

där בְּשֵׁתַיִם kan syfta antingen på orden som står framför: "Saul sa till David för andra gången", eller på efterföljande ord vilket ger "du blir svärson för andra gången".

Problemet är att David aldrig fick Merav till fru, hon giftes enligt 1 Sam 18:19 istället bort med "Adriel från Mechola", så om David ska kunna bli Sauls svärson "för andra gången" när han får Mikal till hustru, måste han alltså redan ha varit gift med någon annan av Sauls barn. Och denne andre skulle kunna vara Jonatan. Jonatan som älskade David så mycket att han slöt förbund med honom i 1 Sam 18:3.

Tolkningen att David blir Sauls svärson för andra gången via förbundet med Jonatan, stöds av ett flertal författare, bl.a. Yaron Peleg¹⁰⁸ och Jeramy Townsley:

[---] Scripture only indicates that David had any kind of relationship with two of Saul's children: Jonathon [sic!] and Michal. [---] Most standard translations clearly interpret the verse to mean that David will become Saul's son-in-law for the second time.¹⁰⁹

Tom Horner tar upp tanken att Israel påverkats av de omkringliggande ländernas sexualliv, där homosexualitet sågs som naturligt, så naturligt att man oftast inte ens brydde sig om att nämna det. Jonatan och David var därmed helt normala män som visade varandra kärlek.¹¹⁰

Men vad händer med följandet av reglerna i Leviticus om David blir Sauls svärson via sin relation med Jonatan? Ja, jag menade ju tidigare att jag trots bibeltexter som skulle kunna motsäga ett kärleksfullt förhållande, ändå håller fast vid att det inte endast är en politisk relation mellan de båda utan just ett kärleksförhållande.

Relationen mellan Jonatan och David inleds ju så fort de träffas, *innan* David får Mikal till hustru och blir Jonatans svåger och enligt Jacob Milgrom var homosexuella relationer *utanför* familjen inte förbjudna, vilket jag redan tagit upp:

[...] homosexual relations with unrelated males are neither prohibited nor penalized.¹¹¹

Den homosexuella relationen är alltså möjlig, så länge männen inte är släkt med varandra, däremot är det svårt att ge stöd för att Saul skulle ha accepterat att Jonatan *fortsatte* sitt förhållande med David efter att de blev svågrar genom Davids giftermål med Mikal. Visserligen så blir ju David då Sauls svärson för andra gången, men samtidigt måste ju hans första "svärsonsförhållande", det med Jonatan, upphöra.¹¹² Det gjorde det uppenbarligen inte, vilket jag ser som orsak till Sauls ilska i 1 Sam 20:30.

¹⁰⁸ Peleg Y. , 2005, s.186

¹⁰⁹ Townsley J., 2006-02-04, http://www.bridges-across.org/ba/faith/jt_add4.htm

¹¹⁰ Horner T., 1978, s.20-25

¹¹¹ Milgrom J., 2000, s.1786

¹¹² Här förutsätter jag alltså att "svärsonssituationen" uppstår i samma ögonblick som två personer inleder ett förhållande med varandra, utan att någon mer officiell akt, liknande en modern vigsel, krävs.

Att man fördömer just samkönad kärlek i Leviticus, ser Tom Horner som ett resultat av att Israels folk under den babyloniska exilen på 500talet f.v.t. – då stora delar av folkets ledarskap deporterades till Babylon – var ett förtryckt folk som via hårda regler försökte avskilja sig från sin omgivning. Leviticus färdigställdes antagligen av reformpräster som såg just exiltiden som en följd av folkets dåliga moral, att exilen var straffet. Eventuellt tog reformprästerna intryck av perserna, vilka befriade Israel från Babyloniens förtryck. Perserna var visserligen toleranta mot avvikande religiösa riter, men de hade ett enormt motstånd mot just homosexualitet, och Horner hittar stora likheter mellan texten i Leviticus 18:22 ” Du får inte ligga med en man som man ligger med en kvinna; det är något avskryvärt” och persernas heliga bok *Zend-Avesta*'s sätt att se på män som ligger med män:¹¹³

The man that lies with mankind as man lies with womankind, [---], is
the man that is Daeva [---].¹¹⁴

där ”Daeva”, enligt Horner, har samma betydelse som ordet djävul.

Reformprästerna kunde alltså ta hjälp av perserna för att få bort det de såg som omoral, och detta gjorde de någon gång efter 500talet f.v.t., med andra ord ca 500 år *efter* att Jonatan och David antagligen levde.¹¹⁵ Därmed kan de båda männen, som jag ser det, mycket väl ha haft en kärleksrelation, som stämde helt överens med hur man vid deras tid – i det patriarkala samhället ca år 1000 f.v.t. – levde, så länge Jonatan var den överlägsne i förhållandet gentemot David och så länge de inte var släkt med varandra.

När så David tog över och Jonatan blev den passive, kvinnlige och de båda dessutom blev svågrar, så blev också relationen omöjlig, vilket resulterade i Sauls utbrott där han kallar sin son för en pervers rebell, som inte längre är lämplig som tronföljare.

¹¹³ Horner T., 1978, s.77-79

¹¹⁴ Horner T., 1978, s.78

¹¹⁵ Enligt Albrektson B. och Ringgren H. i *En bok om Gamla testamentet*, s.144, kan Leviticus ingå i de delar av den s.k. Pentateuken (1-5 Mos) som bearbetats med ett prästerligt skikt (P). De ser P som ”ett program för återuppbyggnaden efter den babyloniska fångenskapen”, men att tillkomsttiden ca 500talet f.v.t. endast gäller ”den slutliga litterära fixeringen” och mycket väl kan innebära att man utgått från betydligt äldre material som kompletterats med nyare regler för kulten och för det allmänna livet.

David, däremot, har inte överträtt några regler. Han har ju hela tiden betett sig som mannen i förhållandet. David är man, Jonatan är "kvinna" och:

[---] the most fearful prospect for patriarchy is the possibility that males might not be 'men'. [---] For such persons to exist [---] is for patriarchy to harbour its worst enemy in its midst.¹¹⁶

Jonatan har alltså gjort sig själv omöjlig genom relationen, men han har samtidigt gjort David, den perfekta mannen, helt lämplig som tronföljare! På det sättet visar deuteronomisten att David var en legitim efterföljare till Saul på landets tron. Saul framställs som avvisad av Gud medan hans son Jonatan framställs som kvinnlig, underlägsen sin älskade och därför olämplig som tronarvinge. Jonatan kunde inte bli kung i det patriarkala samhället. Därför blev David, Sauls svärson, som inte hade brutit mot samhällets regler, kung istället för Jonatan. Förbundet, som enligt min tolkning var ett kärleksförbund, slutar sedan i Jonatans död, och Davids klagosång över sin älskade.

Så tog Jonatans liv som tilltänkt tronföljare slut. Han beskrivs i texten som att han verkligen var viktig för att David skulle bli legitim kung, men hans roll var inte bara att abdikera i politiska termer, utan han gav sig själv, både symboliskt och i deuteronomistens historieskildring, till den han älskade lika högt som sitt eget liv: David.

¹¹⁶ Fewell D. N. och Gunn D. M., 1993, s.107

Resultat

Jag har med hjälp av olika kommentarer som gjorts de senaste 40 åren, gjort en utredning kring vad jag anser att relationen mellan Jonatan och David egentligen innebar. Många forskare har velat tolka relationen och det förbund som männen upprättade mellan sig, som något som endast gällde politik, att Jonatan helt enkelt abdikerade för David, som därmed blev ny kung efter Jonatans far Saul.

Jag har istället velat visa att relationen var en kärleksrelation, och att det var därigenom som deuteronomisten gjorde Jonatan – genom hans sätt att vara underlägsen och kvinnlig gentemot David – utesluten som tronföljare i det patriarkala samhället.

Eftersom Gossekärlek var tillåten om de sociala reglerna följdes, och om man höll sig utanför familjegränserna i sina relationer, kan kung Sauls upprördhet i 1 Sam 20:30 förklaras utifrån just Jonatans kvinnliga beteende gentemot den till en början socialt underlägsne David, samt att de båda männen blev släkt när David fick Mikal till hustru, vilket borde ha resulterat i att gossrelationen skulle ha upphört.

Att David kunde bli legitim kung trots att han hade del i relationen, kan förklaras utifrån att han följde reglerna. Han var den som betedde sig som en man. Sauls säd däremot framställs som att den blev "utspild" när hans son betedde sig som en kvinna och det omöjliggjorde för Jonatan att ta över tronen efter sin far.

Summary

The story of Jonathan and David is a part of the deuteronomical view of Israel's history from the occupation of the holy land all the way to the exile in Babylon. I am aware of that this is not true history, but it is nevertheless interesting to ask oneself: Why are those people a part of the deuteronomical history? What was the meaning in telling the story in this way?

Exegetes and researchers are trying to give the relationship between Jonathan and David a place in the political realm, but here I have used several sources to show that it is not only a political story, but a loveaffair, where Jonathan is pictured as a submissive woman and thereby excludes himself from the throne of Israel. David on the other hand, acts as the perfect man, who is in command in spite of his youth. He does not break the rules of the patriarchal society, where the relation between two men was accepted as long as the older one did not play the womans role. David can become the king when Saul's seed got wasted through the very female Jonathan.

Part of my work deals with some of the biblical texts which are often used in the critique against male-with-male relations. I give arguments for other possible understandings of the texts at hand.

Litteraturförteckning

- Albrektson B. och Ringgren H.
1992
- En bok om Gamla testamentet*
CWK Gleerup, Malmö
- Berlin A.
1983
- Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*
(ed.) David M. Gunn
The Almond Press, Sheffield
- Boswell J.
1980
- Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality*
The University of Chicago Press, Chicago
- Botterweck G. J. och Ringgren H.
1986 (1977-1980)
- תורה
*Theological Dictionary of the Old Testament –
Volume V תורה - תורה*
Eerdmans
- Campbell A. F.
1990
- 1-2 Samuel
Artikel, *The New Jerome Biblical Commentary*, s.145-159
(eds.) R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy
Geoffrey Chapman, London
- Fewell D. N. och Gunn D. M.
1993
- Gender, Power & Promise – The Subject of the Bible's
First Story*
Abingdon Press, Nashville
- Foucault M.
1986 (1984)
- Sexualitetens historia – 2. Njutningarnas bruk*
Gidlunds, Södertälje
- Foucault M.
1987 (1984)
- Sexualitetens historia – 3. Omsorgen om sig*
Gidlunds, Södertälje

- Gordon R. P.
1984
1 & 2 Samuel
Old Testament Guides
JSOT Press
- Gårdfeldt L.
2005
Hatar Gud bögar? – Teologiska förståelser av homo-, bi- och transpersoner. En befrielse-teologisk studie
Normal förlag, Stockholm
- Hertzberg H. W.
1964 (1960)
I & II Samuel
The Old Testament Library
SCM Press Ltd, London
- Holladay W. L.
2000
בְּעַלִּים samt בְּשֵׁת
A Concise Hebrew and Aramaic Lexicon of The Old Testament
Brill, Leiden
- Horner T.
1978
Jonathan Loved David – Homosexuality in Biblical Times
The Westminster Press, Philadelphia
- Jobling D.
1976
Saul's fall and Jonathan's rise: Tradition and redaction in 1 Sam 14:1-46
Artikel, *Journal of Biblical Literature*, 95/3, s.367-376
- Jobling D.
1978
Jonathan: A Structural Study in 1 Samuel
Artikel, *The Sense of Biblical Narrative*, s.4-25
JSOT Supplement Series 7, Sheffield
- Keil C. F. och
Delitzsch F.
1976
The First Book of Samuel
Commentary on the Old Testament – 2. Joshua, Judges, Ruth, I & II Samuel – Two Volumes in One
Eerdmans

- Klein R. W.
1983
1 Samuel
World Biblical Commentary, Volume 10
Word Books, Texas
- Koehler L. och
Baumgartner W.
1994
חִפְּיָא
The Hebrew & Aramaic Lexicon of the Old Testament – Volume 1 א ט, (ed.) M. E. J. Richardson
E. J. Brill, Leiden
- Koehler L. och
Baumgartner W.
1995
מִרְהוּתַּיְי וְעוֹה
The Hebrew & Aramaic Lexicon of the Old Testament – Volume 2 ט ז, (ed.) M. E. J. Richardson
E. J. Brill, Leiden
- Mettinger T. M. D.
1976
King and Messiah – The Civil and Sacral Legitimation of the Israelite Kings
CWK Gleerup, Lund
- Milgrom J.
2000
Leviticus 17-22: A new translation with introduction and commentary
Artikel, *The Anchor Bible*
Doubleday, New York
- Nicholson S.
2002
Three Faces of Saul – An Intertextual Approach to Biblical Tragedy, (eds.) D. J. A. Clines, P. R. Davies
JSOT Supplement Series 339, Sheffield
- Peleg Y.
2005
Love at First Sight? David, Jonathan, and the Biblical Politics of Gender, s.171-189
Artikel, *Journal for the Study of the Old Testament*, Vol 30.2

- Souter A. métochos
1916 *A Pocket Lexicon to the Greek New Testament*
Oxford University Press, Oxford
- Stoebe H. J. יָנַח – to be gracious
1997 (1971) *Theological Lexicon of the Old Testament –*
Volume 1 יָנַח - יָנַח, (eds.) E. Jenni, C. Westermann
Hendrikson Publishers, Massachusetts
- Thompson J. A. The Significance of the Verb Love in the David-Jonathan
1974 Narratives in 1 Samuel
Artikel, *Vetus Testamentum*, Vol. 24, Fasc. 3, s.334-338
- Tomsley J. Addendum 4: David and Jonathan
2006-02-04 *Search for God's heart and truth*
Internet: http://www.bridges-across.org/ba/faith/jt_add4.htm
- Walsh J. T. Leviticus 18:22 and 20:13: Who is doing what to whom?
2001 **Artikel**, *Journal of Biblical Literature*, 120/2, s.210-209
(ed.) Gail R. O'Day
- Walton J. H., 1 Sam 18:4 – Jonathan's gift to David
Matthews V. H. och **Artikel**, *The IVP Bible Background Commentary - Old*
Chavalas M. W. *Testament*
2000 Inter Varsity Press, Illinois

Bibel 2000

med uppslagsdel utformad av Bibelkommissionen
2000, Svenska Bibelsällskapet och Bokförlaget Libris
Örebro

Biblica Hebraica Stuttgartensia

1997 (1969), Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart

Lutherbibeln

1984, Deutsche Bibelgesellschaft Stuttgart

1 Sam 16, hämtad 2006-05-19

<http://www.bibel-online.net/buch/09.1-samuel/16.html#16,21>

1 Sam 18, hämtad 2006-04-28

<http://www.bibel-online.net/buch/09.1-samuel/18.html#18,21>

1 Sam 20, hämtad 2006-04-28

<http://www.bibel-online.net/buch/09.1-samuel/20.html#20,30>

Illustrerad familjebibel (Bibel 1917)

1950, Förlagshuset Norden AB, Malmö

The Holy Bible, New King James Version

1982, Thomas Nelson Publishers, Nashville